

Левчук Ю. К.,

студентка 5 курсу, 2 групи, Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ПРО ТИПОЛОГІЮ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ ЕКОЛОГІЧНІ ЗЛОЧИНИ

Ключові слова: особа злочинця, мотивація, адаптивна спрямованість

Key words: the offender's person, motivation, adaptive directivity

Анотація: розглянуто типологію осіб, які вчиняють екологічні злочини.

Abstract: explains the typology of people who commit ecological crimes.

Останні десятиліття відзначаються неухильним зростанням уваги світової науки до дослідження питань взаємодії суспільства та природного середовища. Це закономірно, оскільки на початку третього тисячоліття однією з пріоритетних глобальних проблем людства стало збереження довкілля та життя на Землі.

Зі збільшенням масштабів та інтенсивності діяльності людство, взяте в цілому, перетворилося на потужну та впливову силу. Про це свідчать такі факти: уже сьогодні винищено 2/3 лісів планети; в атмосферу щорічно викидається понад 200 млн. т оксиду вуглецю, близько 146 млн. т діоксиду сірки, 53 млн. т оксидів азоту і т.д. Близько 700 млн. га колись продуктивних земель пошкоджено ерозією (при всій площі оброблюваних земель, рівної 1400 млн. га). У результаті руйнування місць існування живих організмів втрачено колишнє біологічне різноманіття планети [1, с. 330]. Очевидним є той факт, що природні ресурси та відновлювальні здатності живої природи аж ніяк не безмежні.

Значною мірою наявна екологічна криза зумовлена існуванням масштабної екологічної злочинності. Тому для запобігання та боротьби із цим негативним явищем постає необхідність вивчення закономірностей вчинення злочинів проти живої природи та дослідження типології злочинців. Адже система особистісних характеристик цієї категорії осіб має важливе значення для аналізу причин злочинної поведінки, а отже, і для запобігання таким злочинам.

Аналізуючи причини злочинної поведінки, антисоціальні деформації, характер цілепокладання та суб'єктивне ставлення особи до об'єкта посягання, можна виділити дві категорії злочинців, які вчиняють екологічні злочини: агресивно-деструктивних та адаптивних.

Агресивно-деструктивні екологічні посягання мають екстремальний характер, що відображає ненависть, бажання завдати шкоди окремим людям, суспільству, природі. Відомий психіатр Е. Берн зазначає, що «прагнення до знищення приводить у дію сліпий гнів і моторошні насолоди жорстокістю». Людська агресивність відрізняється емоційністю та екстремізмом дій і найчастіше має деструктивний характер, оскільки незалежно від намірів та тимчасових вигод, отриманих у результаті нападів і руйнувань, агресор знищує умови власного існування, адже людина – істота суспільна [2, с. 9].

У психологічній літературі зазначається, що особи агресивно-деструктивного типу відрізняються насамперед низькою емоційно-вольовою стійкістю, зниженою опірністю до стресу. Інтереси, ціннісні орієнтації, світоглядна основа таких осіб характеризуються бездуховністю, примітивністю, відсутністю високих ідеалів. Їхні потреби далеко не завжди можуть бути задоволені, що сприяє появі в таких осіб неконтрольованого стану фрустрації, підвищеної агресивності [3, с. 95].

Одним із проявів деструктивної агресії є екологічний вандалізм [4, с. 255], детермінаційний комплекс якого пояснюється зменшенням агресії: замість того, щоб розправитись із джерелом фрустрації, деякі особи вважають за краще знищити природні об'єкти, які до виникнення фрустрації не мають жодного стосунку. Найбільш типові злочини цієї категорії – знищення та пошкодження природних комплексів, підпал лісів, порушення режиму природно-заповідних об'єктів, жорстоке поводження з тваринами.

До агресивно-деструктивного типу осіб, які вчиняють екологічні злочини, варто віднести певну частку браконьєрів, а саме тих, хто займається незаконним полюванням і незаконним зайняттям рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом з ірраціональної жорстокістю, способами, застосування яких об'єктивно не зумовлене потребами добування тварин, а також заради розваги, відпочинку, щоб зняти стрес тощо. Ці злочини часто характеризуються зухвалістю, варварським винищенням тварин, добування яких не потрібне ні для харчування, ні для продажу і здійснюються без будь-яких раціональних мотивів.

Цікавим є тип злочинців, для яких деструктивізм має інструментальну мотивацію. У таких посяганнях злочинець має іншу, ніж руйнування та завдання шкоди об'єктам довкілля, мету. Прикладами таких посягань є забруднення ґрунтів, яке відбувається внаслідок умисного пошкодження об'єктів магістральних нафтопроводів із метою незаконного заволодіння нафтопродуктами. На переконання Ю. О. Левченко, зазначені злочини слід розглядати як приклад «кримінального вандалізму», ознаками якого є пошкодження чи знищення майна в процесі іншої злочинної діяльності, зазвичай корисливої [5, с. 67]. Подібні посягання призводять до справжнього екологічного лиха, завдану шкоду якого неможливо виміряти у вартісному вимірі.

До зазначеної категорії злочинів також варто віднести підпали лісових масивів. З метою отримання дозволів на вирубку лісу для його подальшої реалізації на експорт «кримінальні» підприємці імітують лісові пожежі. У подальшому під виглядом вирубки горілого лісу оформлюють необхідні для вирубки й реалізації лісу документи. У цьому випадку злочинці мають корисливий мотив щодо заволодіння деревиною, умисно знищують екосистему лісу, не задумуючись про шкоду, яку вони завдають довкіллю.

Соціально-адаптивний тип особистості злочинця відрізняється високим рівнем нервово-психічної, емоційно-вольової стійкості, опірністю до тривалого впливу стресу, розвиненими адаптивними властивостями нервової системи. Ці якості можуть посилюватись добре розвиненим інтелектом, що дає змогу суб'єкту успішно освоювати той чи інший спосіб вчинення злочинів, кмітливостю, прагматичним складом розуму, здатністю прогнозувати розвиток подій не тільки на час вчинення злочину, а й у подальшому, у ситуаціях активної протидії зусиллям правоохоронних органів. Такі особи нерідко мають досить широке коло інтересів, гарну пам'ять, загострене сприйняття.

Домінуючою мотивацією для адаптивного типу осіб, які вчиняють екологічні злочини, є корисливість. Варто зауважити, що в науковій літературі корисливість розглядається як деформація суспільної свідомості й психології, змістом якої є протиріччя між прагненням людей отримувати матеріальну вигоду та необхідністю робити це законно. За своїм походженням корисливість означає «пристрассть до наживи, матеріальну вигоду тощо» [6, с. 16].

Корисливі злочини мають найбільшу частку в структурі екологічної злочинності – близько 85–90%. До них належать насамперед незаконна порубка лісу, браконьєрство, порушення правил охорони надр, їх хижацьке використання, знищення окремих елементів довкілля. Отже, сьогодні саме корисливі злочинці формують організовану складову частину екологічної злочинності, що фактично являє собою нелегальне кримінальне «підприємництво», тобто отримання в зазначений спосіб постійного прибутку, бізнесової вигоди.

У незаконний корумпований оборот втягнуто значні обсяги лісових ресурсів, риби й морських тварин, корисних копалин, земельних ділянок, відходів тощо. Окрему складову частину організованої екологічної злочинності часто становить «корумповане екологічне ліцензування», під яким розуміється протиправна поведінка осіб, які беруть участь у процесі надання й отримання дозволів (ліцензій) на природокористування та можливості вливати на довкілля, яка пов'язана з наданням корупційних послуг та отриманням тіншового прибутку, привласненням грошових коштів [4, с. 249].

Небезпечність «корумпованого екологічного ліцензування», яке забезпечує тривалу й безкарну «підприємницьку» діяльність організованим угрупованням, становлять наслідки, що властиві екологічній злочинності та проявляються не лише в погіршенні стану довкілля, його забрудненні та виснаженні природних ресурсів, а й у специфічних наслідках економіко-управлінського характеру: руйнуванні законної конкуренції на ринку, коли незаконно добуті ресурси витісняють отримані в передбаченому законом порядку, а також падінні авторитету та ефективності державного управління.

Тож, в Україні боряться з «дрібними» злочинцями, переслідують і карають їх. Але, насправді, найбільшої шкоди завдають саме екологічні корупціонери, злочинці з корисливими мотивами та міцними зв'язками з посадовими особами. У більшості випадків на вчинення злочинів таких осіб мотивує бажання досягти успіху в господарській діяльності та інших корпоративних цілей будь-яким способом, отримавши особисту вигоду й не думачи про можливі наслідки. Об'єкти живої природи стають для них тільки інструментарієм для досягнення мети, а їхня діяльність набуває ознак організованої, добре спланованої та контрольованої системи, що підтримує економіку держави і згубно впливає на довкілля. Отож, портрет сучасного екологічного злочинця значно відрізняється від існуючих у суспільстві стереотипів про брутальних, грязних і жорстоких браконерів. Справжні злочинні посягання, які призводять до неоправданих наслідків, вчиняють кмітливі, освічені, ззовні добропорядні особи, які керуються корисливими мотивами.

Список використаних джерел:

1. Данилов-Данильян В.И. Экологические проблемы. Что происходит, кто виноват и что делать?/Данилов-Данильян В.И. – М.: МНЭПУ, 1997.–330 с.
2. Бандурка А.М. Вандализм / А.М. Бандурка, А.Ф. Зелинский. – Х. : Ун-т внутр. дел, 1996. – С. 9.
3. Косолапова Н.В. Юридическая психология : [конспект лекций] / Н.В. Косолапова, А.И. Иванова. – М. : Юрайт, 2009. – С. 95.
4. Криминологія : [навч. посібник] / [О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Г. Колб та ін.] ; за заг. ред. О.М. Джужі. – К. : Атіка, 2010. – С. 255.
5. Левченко Ю.О. Запобігання злочинам, що вчиняються у нафтогазовому комплексі України: дис. канд. юрид. наук : спец.12.00.08 / Ю.О. Левченко. – К., 2008. – С. 67.
6. Головкін Б.М. Корисливість насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання: [монографія] / Б.М. Головкін – Х. : Право, 2011. – С. 16.

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЗЛОЧИННІСТЬ

У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Матеріали XVI Всеукраїнської кримінологічної
конференції для студентів, аспірантів та молодих вчених

(м. Харків, 12 грудня 2017 р.)

За загальною редакцією
професора *А. П. Гетьмана* і професора *Б. М. Головкина*

Харків
«Право»
2017

УДК 343.9.01:005.44
ББК 67.61я431
3-68

Редакційна колегія:
проф. А. П. Гетьман;
проф. Б. М. Головкін;
канд. юрид. наук, доц. О. В. Ткачова,
канд. юрид. наук, ас. О. В. Таволжанський,
канд. юрид. наук, ас. Н. В. Сметаніна,
канд. юрид. наук, ас. К. Д. Кулик,
канд. юрид. наук, ас. О. О. Шуміло,
ст. лаб. К. С. Остапко

3-68 **Злочинність** у глобалізованому світі : матеріали XVI Всеукр.
кримінол. конф. для студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Хар-
ків, 12 груд. 2017 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана і Б. М. Головкіна. –
Харків : Право, 2017. – 420 с.

ISBN 978-966-937-307-6

ISBN 978-966-937-307-6

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2017
© Оформлення. Видавництво «Право», 2017